

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2024

1/3-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз ғәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

Raxmanova M.A. Bo'lajak biologiya fani o'qituvchilarining ekologik kompetentligini innovatsion yondashuvlar asosida rivojlantirishning mazmuni	349
Hamroyev R.R. Oliy ta'limda ijtimoiy-gumanitar fanlarni axborot texnologiyalaridan foydalanib o'qitishning muhim yo'nalishlari	354
Суяров А.М. Инновацион ёндашув асосида таълим муассасасида бошқарув фаолиятини ташкил этиш шарт-шароитлари	361
Kuchkinov A. Yu. Talabalarining ekopedagogik kompetentligini rivojlantirishda eko-steam yondashuvining imkoniyatlari	366
Mamatova A.M. Yangi tarbiya konsepti manbalari	372
Jumanova F.U. Yangi O'zbekiston sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning innovatsion kompetentligining pedagogik tahlili	376
Rajabova M.T., Norbo'tayev X. B. Maktab o'quvchilarida milliy g'urur va iftixor tuyg'ularini shakllantirishda xalq og'zaki ijodi namunalari o'rni	384
Keldiyorova M.F. Yosh mutaxassislarning kasbiy adaptatsiyasi jarayoniga tayyorlash	389
Allamberganova M.X. Oliy ta'limda axborot texnologiyalarini kasbiy faoliyatga yo'naltirish yo'llari	394
Purxanova T.J. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida elektron axborot-ta'lim resurslaridan foydalanishning ahamiyati	399

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ХАМ РУЎХИЙЛИҚ ТИЙКАРЛАРИ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Alikulova M.Sh. Talabalarning oilaga nisbatan majmuaviy bilimlarini aksiologik yondashuv asosida rivojlantirish troyektoriyasi	403
Раҳбаров У.Р. Мафқуравий иммунитетни шакллантиришда тарғибот технологияларидан фойдаланишнинг хориж тажрибаси	408
Taylakova Sh. Problems of juvenile delinquency: historical and modern approaches	413

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Purxanova T.J. Matematika sabaqlarında akademiyalıq licey oqıwshılarınıń ózbetinshe jumısların shólkemlestiriwdiń áhmiyeti	422
Sindarov S.Q. Bo'lajak o'qituvchilarning axborot texnologiyalariga oid kompetentligini rivojlantirish muammolari	427
Mallayev R.Q. Bo'lajak informatika o'qituvchilariga kompyuter ta'minoti fanini o'qitish metodikasini takomillashtirishda mobil texnologiyalardan foydalanish	433
Xo'jamberdiyeva J.N. O'quv-tadqiqotchilik faoliyatini shakllantirishda atom fizikadan o'quv materiallarini tanlash tamoyillari	440
Yuldasheva G.T. Fayzieva N.N. Ta'lim klasterida bo'lajak informatika fani o'qituvchilarini kasbiy tayyorgarligini tashkil etish	445
Мадримов Р.М., Мирзаев С.С. Норуда материалларини казиб олишда атроф-мухитга таъсирини ҳозирги ҳолати ва уларни олдини олиш йўллари	455
Musurmanov N. U., Madrimov R.M. Sirdaryo viloyatining ekologik holatiga ko'ra iqlim sharoitiga mos ihotada daraxtzorlarni barpo etish	459
Nurolliyev N.Sh. Fizikani o'qitish jarayonida talabalarda ilmiy bilish faolligini mustaqil faoliyat turi sifatida o'rganish	465

БАСЛАЎЧИ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӨРБИЯ

Jumabaeva M.P. Ana tili ham oqıw sabaqların basqa pánler menen integraciyalap oqıtıwdıń áhmiyeti	471
Tuzikenova J.A. So'zlarning nutqiy faoliyat turlari bilan bog'liq ravishda ishlatilishi	476
To'rayeva S.S. Boshlang'ich sinflarda frazeologik birliklar ustida ishlashda didaktik materiallarni tanlash mezonlari	481
Jabborova O.M. Saparbaeva D.T. Boshlang'ich ta'lim metodikasiga yangicha yondashuvlar	487

BOSHLANG'ICH TA'LIM METODIKASIGA YANGICHA YONDASHUVLAR

Jabborova O.M.

*CHDPU Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrasini mudiri
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent*

Saparbaeva D.T.
talaba

Tayanch so'zlar: boshlang'ich ta'lim, metodikaga yondashuv, yangicha munosabat, tajriba va malaka.

Ключевые слова: начальное образование, подход к методологии, новое отношение, опыт и квалификация.

Key words: primary education, approach to methodology, new attitude, experience and qualifications.

“O‘zbekiston-2023” strategiyasida mamlakatimizda 2026 yilga qadar boshlang'ich ta'limda sifat ko'rsatkichlariga erishish vazifalari qo'yilgan [1]. Shu jihatdan boshlang'ich ta'lim muammolari bo'yicha ilmiy, nazariy, metodik va amaliy tadqiqotlar majmuini yaratish taqozo etiladi. Bu o'rinda e'tiboringizni boshlang'ich ta'lim metodikasiga doir yangicha yondashuvlar masalasi tahliliga tortamiz.

Boshlang'ich ta'lim mazmunining takomillashuvi. Mamlakatimizda keyingi besh yil davomida xorijiy mamlakatlar tajribalari va xalqaro ta'lim dasturlari qoidalari asosida boshlang'ich ta'lim jarayonini tashkil etish vazifalari amalga oshirilmoqda. Bunda ayniqsa, yangidan ishlab chiqilgan o'quv reja va dasturlarda boshlang'ich ta'lim mazmunini yangilash va takomillashtirish o'z ifodasini topgan. Natijada boshlang'ich sinf o'quvchilarida quyidagi ko'nikmalarni shakllantirish boshlang'ich ta'limning asosiy vazifasi sifatida belgilanadi.

- 1) o'quvchilarning layoqatini rivojlantirish;
- 2) o'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmasini shakllantirish;
- 3) o'quvchilarda ijodkorlik ko'nikmasini shakllantirish;

4) o'quvchilarda jamoa bo'lib ishlash ko'nikmasini shakllantirish[2].

Shu sababli boshlang'ich ta'limning o'quv fanlari aniq, tabiiy va gumanitar fanlar turkumlariga bo'lib o'qitish yo'lga qo'yildi. Buning natijasida yangi avlod darsliklari yaratilib, amaliyotga joriy etildi. Ayni paytda, gumanitar o'quv fanlari bo'yicha milliy qadriyatlarga asoslanish va milliylik ruhini saqlash saqlanib qolganligini eslatib o'tish joiz.

Boshlang'ich ta'lim mazmunidagi bunday o'zgarish uning metodikasi nazariyasiga ham yangicha yondashuvlarni taqozo etmoqda. Misol uchun, bugungi kunga qadar boshlang'ich ta'lim jarayonida nazariyadan amaliyotga tamoyiliga asoslanilar edi. Yangi avlod darsliklarida esa amaliyotdan nazariyaga tamoyili o'z ifodasini topgan. Shu sababli boshlang'ich ta'lim metodikasining nazariy masalalarini tahlil qilish zaruriyat bo'lib turibdi. Bunda asosiy e'tibor boshlang'ich ta'lim mazmunini aniqlashtirish va uni takomillashtirish asoslarini ishlab chiqilishiga qaratish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Boshlang'ich ta'lim vazifalarining takomillashuvi. Bundan besh yil muqaddam mamlakatimizda boshlang'ich sinf o'quvchilari umumiy o'rta ta'limga tayyorlanar edi. Bugungi kunda esa boshlang'ich sinf o'quvchilarini quyidagi ta'lim bosqichlari va turlariga tayyorlash yangi vazifasi paydo bo'ldi:

- 1) umumiy o'rta ta'lim bosqichiga tayyorlash;
- 2) Prezident maktablariga tayyorlash;
- 3) ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalariga tayyorlash.

Bu yangi vazifa boshlang'ich ta'limning asoslarini takomillashtirishni taqozo etadi. Bunda boshlang'ich sinf o'quvchilarini qanday asoslarga ko'ra ta'lim bosqichlari va turlariga tayyorlash metodikasini ishlab chiqish dolzarb bo'lib turibdi. Shu jihatdan bizning yondashuvimizga ko'ra, boshlang'ich sinf o'quvchilari quyidagilarga asosan ta'limning keyingi bosqichi va turlariga tayyorlanishi maqsadga muvofiq bo'ladi:

a) ta'limiy jihatdan tayyorlash, ya'ni o'quvchilarni bilim olamiga olib kirish va ularni mustaqil fikrlashga o'rgatish;

b) tarbiyaviy jihatdan tayyorlash, ya'ni o'quvchilarning axloqiy ongi, fazilatlarini va o'zgariga munosabatlarini rivojlantirish;

v) amaliy jihatdan tayyorlash, ya'ni o'quvchilarda ijodkorlik, mustaqil qaror qabul qilish va jamoa bo'lib ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.

Bunday yondashuv boshlang'ich sinf o'quvchilarini ta'limning keyingi bosqichi va turlariga tayyorlash bo'yicha yangi metodikani beradi. Buning natijasida boshlang'ich sinf o'quvchilarini tayyorlash asoslari kuchayadi, uning nazariy va metodik masalalari tarkib topadi. Shu sababli mazkur masalalar bo'yicha oliy pedagogik ta'lim muassasalarida ilmiy, nazariy,

fundamental va amaliy tadqiqotlar majmuini yartish dolzarb bo'lib turibdi. Bu borada "Talabalar Akademiyasi" tuzilmasi imkoniyatlaridan foydalangan holda iqtidorli talabalarni ham ilmiy-tadqiqot ishlariga jalb etish maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki har bir talaba oliy pedagogik ta'lim muassasalarining professor-o'qituvchilariga biriktirilganligini eslatib o'tish joiz.

Boshlang'ich ta'lim o'quv adabiyotlaritahlili. Bugungikundamamlakatimizda boshlang'ich ta'lim jarayonida 2023-2024 o'quv yilidan boshlab aniq va tabiiy fanlar bo'yicha yangi avlod darsliklari amalga joriy etilmoqda. Mazkur dasturlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ularda PISA, TIMSS kabi xalqaro ta'lim dasturlarining qoidalari va talablari o'z ifodasini topgan. Ayni paytda, mazkur turkumdagi darsliklarning o'quv materiallarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, matn ifodasi juda murakkab. Misol uchun 1-sinf uchun mo'ljallangan Matematika o'quv fani darsligining matnlari juda murakab ifodalangan va ko'pgina misollar boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlariga mos kelmasligi namoyon bo'ladi. Shu sababli boshlang'ich ta'lim o'quv adabiyotlarini taxrir qilish, ularda boshlang'ich sinf o'quvchilarining imkoniyatlarini hisobga olgan holda materiallarini joylashtirish va O'qituvchi kitobiga boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun har bir mavzu bo'yicha metodik tavsiyalarni berib borish taqozo etiladi. Bu hol boshlang'ich ta'lim metodikasining o'quv adabiyotlariga qo'yiladigan yondashuvlarini ko'rib chiqish dolzarb ekanligini ko'rsatadi.

Bizning yondashuvimizga ko'ra, yangi avlod darsliklarini tayyorlashda quyidagilarga asoslanish murakkablik va matn ifodasidagi qiyinchiliklarni bartaraf etadi:

1) tayyorlangan yangi avlod darsliklarini jamoatchilik muhokamasidan o'tkazish;

2) yangi avlod darsliklari tahririga amaliy faoliyatdagi o'qituvchilarni jalb etish va nashr etishda ularning taqriziga tayanish;

3) tayyorlangan yangi avlod darsliklarini kamida ikki yil davomida tajriba-sinovdan o'tkazish;

4) tayyorlanadigan yangi avlod darsliklarida milliy qadriyatlarimizning aks etishini ta'minlash;

5) yangi avlod darsliklarida xalqimizga xos bo'lgan mentalitetni ifodalash;

6) yangi avlod darsliklarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining xususiyatlariga qat'iy amal qilish;

7) yangi avlod darsliklarining elektron nus'halarini birgalikda joriy etish;

8) yangi avlod darsliklarini tayyorlashda oliy pedagogik ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilari va o'quv adabiyotlari mualliflarining hamkorligini yo'lga qo'yish.

Bunday yondashuv yangi alod darsliklarining metodikasini nazariy jihatdan takomillashtiradi.

Kezi kelganda shuni ta’kidlash lozimki, bugungi kunda mualliflar orasida “xorij tajribasi” tushunchasi ko’p ishlatiladi va xorij tajribasi mutloq haqiqat sifatida qabul qilinayotganligi ham mavjud. Aslida har bir mamlakat o’z xalqining milliy xususiyatlaridan kelib chiqib boshlang’ich ta’limni tashkil qilgan va yillar davomida o’quv adabiyotlarini takomillashtirib borgan. Shu sababli xorijiy mamlakatlarning o’quv adabiyotlari bo’yicha tajribalari yuz foiz darajada qabul qilinmasligi kerak. Aksincha, ularning darslik tayyorlash va darsliklarni tajriba-sinovdan o’tkazish tajribalarini o’rganish maqsadga muvofiq bo’ladi.

E’tibor berilsa, mamlakatimiz boshlang’ich ta’lim metodikasiga doir yangicha yondashuvlar tarkib topib bormoqda. Bularning barchasi ta’kidlangan muammolarni ilmiy jihatdan hal etishni taqozo qiladi.

Kuzatishlarimizda ma’lum bo’lishicha, har bir davrda boshlang’ich ta’lim metodikasining nazariy masalalari bo’yicha o’zgarish yoki takomillashish mavjud bo’lgan. Pedagog olimlar esa mavjud muammolarni hal etish bilan mazkur masalalarni tartibga solib borgan. Shu sababli O’zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi boshlang’ich ta’lim metodikasida bo’layotgan o’zgarishlar va takomillashishlarni muvofiqlashtirib borishi maqsadga muvofiq bo’ladi.

Shunday qilib mamlakatimiz boshlang’ich ta’lim metodikasining nazariy masalalarida yangilanish, takomillashish va yangicha yondashuvlar jarayoni kechmoqda. Bu masalalarni ilmiy va amaliy jihatdan kuzatib borish maqsadga muvofiq bo’ladi.

Adabiyotlar:

1. “O’zbekiston-2030” strategiyasi. // www.ziynet.uz
2. Бордовская Н., Реан А. Педагогика. –Санкт-петербург, 2001
3. Jabborova O., Umarova Z. Boshlang’ich ta’lim diagnostikasi. – Toshkent, 2023

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada boshlang’ich ta’lim metodikasiga yangicha yondashuvlar masalasi tahlil etilgan.

РЕЗЮМЕ

В данной статье анализируется вопрос о новых подходах к методике начального образования.

SUMMARY

This article analyzes the issue of new approaches to the methodology of primary education.